

5.2

Pielęgniarstwo i jego złożoność

Współczesne wyjaśnienia tego, czym jest pielęgniarstwo, mówią, że jego podwaliny stworzone przez F. Nightingale podlegają ciągłemu umocnieniu i rozwojowi jako:

- złożona działalność,
- zawód/profesja,
- nauka,
- wiedza,
- sztuka,
- etyka.

Pielęgniarstwo współczesne jest bardzo złożoną działalnością na rzecz ciągłego zwiększania jakości i efektywności praktyki pielęgniarstwa oraz kształtowania jej systemów w zmieniającym się systemie opieki nad zdrowiem.

Działalność pielęgniarstwa odgrywa znaczącą rolę we: wprowadzaniu nowego systemu służenia zdrowiu człowieka; wprowadzaniu i podejmowaniu w nim coraz to nowych zadań i w rozwiązywaniu różnych problemów; w uczestniczeniu i wywieraniu wpływu na podejmowanie decyzji w polityce zdrowotnej. Złożona działalność pielęgniarstwa jest podejmowana na rzecz rozwoju edukacji pielęgniarek, osiągania przez nie coraz wyższych kompetencji i profesjonalizacji pielęgniarstwa.

Pielęgniarstwo jako zawód oznacza zespół wyuczonych kwalifikacji pielęgniarskich oraz ich stałe wykonywanie – za wynagrodzeniem zapewniającym środki utrzymania. Pierwsze kwalifikacje uzyskiwane przez pielęgniarki dawały im przygotowanie do podejmowania pracy w szpitalu. Koncepcja pielęgniarstwa jako zawodu według F. Nightingale była jednak szersza i wskazywała także na potrzebę kwalifikacji związanych z utrzymywaniem i wzmacnianiem ludzkiego zdrowia. Zakładała także rozwój zawodu w kierunku jego profesjonalizacji.

Mianem *profesja* są określane zawody wymagające osiągnięcia wysokiego poziomu sprawności umysłowych, wiedzy naukowej oraz wysokiego poziomu doświadczenia. Zawód jako profesję cechuje autonomia. Profesjoniści dzięki swoim kwalifikacjom spełniają wielką misję w społeczeństwie, chroniąc jego największe wartości. Proces profesjonalizacji pielęgniarstwa rozpoczęła F. Nightingale – opracowaniem jego szerokiej koncepcji i zapoczątkowaniem szkolnego przygotowania do tego. Do połowy XX wieku proces ten toczył się jednak bardzo wolno. Wtedy to kolejna teoria pielęgniarstwa zwróciła ponownie uwagę świata na pielęgniarstwo i jego misję w opiece nad zdrowiem.

Współcześnie proces profesjonalizacji pielęgniarstwa toczy się w całym świecie. W krajach przodujących w jego rozwoju osiągnięto ono już miano profesji. W tych też krajach wskazywane są istotne uzasadnienia dla tego stwierdzenia:

- w opiece nad zdrowiem pielęgniarki podejmują służbę o istotnym znaczeniu dla jakości i efektywności tej opieki,
- dysponują bogatą wiedzą naukową – w tym wiedzą specyficzną pielęgniarstwa,
- prowadzą pielęgniarstwa badania naukowe na rzecz ciągłego bogacenia wiedzy pielęgniarstwa,
- edukacja pielęgniarek jest prowadzona na poziomie akademickim, umożliwiającym osiągnięcie wysokich kompetencji pielęgniarstwa,

- zapewniane są możliwości doskonalenia w ciągu całego życia zawodowego,
- zapewniane są możliwości rozwoju naukowego i uzyskiwania stopni naukowych przez pielęgniarki,
- w rozwoju pielęgniarstwa wiele uwagi poświęca się etyce pielęgniarstwa,
- pielęgniarki dysponują wysokim poziomem autonomii profesjonalnej (planowanie, wykonywanie, nadzorowanie, nauczanie),
- aktywnie funkcjonują organizacje pielęgniarstwa,
- pielęgniarki biorą aktywny udział w zespołach interdyscyplinarnych,
- następuje wyraźny rozwój kultury profesjonalnej.

To, że *pielęgniarstwo jest nauką*, wymaga odkrywania praw zdrowia i choroby jako praw natury, a także praw/zasad pielęgniarstwa – stwierdziła F. Nightingale. Ona też rozpoczęła korzystanie z wiedzy z różnych dziedzin dla potrzeb pielęgniarstwa, a także sama wykonywała statystyczne badania naukowe. Jej dziełem stało się opracowanie pierwszego wielkiego modelu pielęgniarstwa. Przez długi okres (prawie stuletni) początkowego rozwoju pielęgniarstwa dominował w nim jednak model medyczny – rozszerzany pewnym zakresem wiedzy z nauk humanistycznych (pedagogika, psychologia, socjologia). Odwrót od tego podejścia został zapoczątkowany w połowie XX wieku (p. 5.3 i 5.4) – opracowaniem teorii pielęgniarstwa, podejmowaniem pielęgniarstwa badań naukowych i gromadzeniem wiedzy naukowej – na rzecz jakości opieki pielęgniarstwa.

W pielęgniarstwie bardzo duże znaczenie ma także wiedza zdobywana w doświadczeniach własnych pielęgniarek. Pielęgniarstwo należy bowiem do tych profesji, w których nabywanie i pogłębianie doświadczenia odgrywa bardzo dużą rolę. Współcześnie – w procesie profesjonalizacji wielkie znaczenie przypisuje się dokonywaniu przez pielęgniarki syntezy wiedzy naukowej z wiedzą zdobywaną w doświadczeniach nabywanych w czasie praktyki pielęgniarstwa.

Stwierdzenie, że *pielęgniarstwo jest sztuką*, która *ma swojego własnego ducha oraz że wymaga miłości ludzi i zaangażowania*, sformułowała F. Nightingale.

Współczesne wyjaśnianie tego stwierdzenia jest wielorakie. *Szerokie rozumienie pojęcia „sztuka”* – nawiązuje do jego najbardziej istotnego sensu, według którego jest to ludzka zdolność do planowanego wykonania czegoś oraz że jest to aktywność wymagająca twórczej wyobraźni, innowacyjności i kreatywności. W tym rozumieniu określenie „sztuka” znajduje zastosowanie zarówno w odniesieniu do sztuk pięknych, jak i użytecznych. Sztuką nazywane jest osiągnięcie wysokich kompetencji intelektualnych i wyuczonych sprawności profesjonalnych.

Współczesne pielęgniarstwo jest sztuką, ponieważ pożądanym standardem profesjonalnej praktyki pielęgniarstwa wymaga wysokich kompetencji umysłowych i złożonych sprawności pielęgniarstwa. Wymaga on zarówno wiedzy, jak i twórczej refleksji i innowacyjności skoncentrowanych na osiągnięciu przez pacjenta możliwie największych korzyści zdrowotnych. Wymaga także osiągnięcia poczucia ludzkiej bliskości, szacunku dla ludzkiej godności, a także respektowania praw każdego człowieka do decydowania o sobie. Wymaga traktowania każdego człowieka w sposób indywidualizowany, holistyczny, a więc całkowitego odchodzenia od rutyny i schematyzmu, wymaga również również miłości ludzi i pełnego zaangażowania. Jest więc sztuką o charakterze moralnym.

U podstaw pielęgniarstwa jako *sztuki o charakterze moralnym* występują podstawowe wartości, zasady i reguły pielęgniarstwa etyki zawodowej. W praktyce stanowią one przewodniki postępowania profesjonalnego pielęgniarki i ponoszenia

przez nią odpowiedzialności moralnej. Pielęgniarska etyka zawodowa jest opracowywana w ścisłym powiązaniu z etyką ogólną. Odróżnia ją od niej specyficzna dla pielęgniarstwa hierarchizacja tych wartości i zasad etycznych, które zyskują miano przewodnich w tej służbie zdrowiu człowieka, którą podejmują pielęgniarki. Rozwój pielęgniarstwa, jego profesjonalizacja i związane z tym coraz to nowe zadania przyjmowane przez pielęgniarki w ich praktyce zawodowej wymagają ciągłego poddawania analizie etyki pielęgniarstwa i wprowadzania w niej takich zmian – jakie są konieczne do kształtowania możliwie najwłaściwszej świadomości i poczucia odpowiedzialności etycznej pielęgniarek. Wymaga także podejmowania różnych aktywności na rzecz wyjaśnienia i przybliżenia tych opracowań wszystkim pielęgniarkom, skupiania na niej uwagi w procesie edukacji, pobudzania do refleksji etycznych i wdrażania do rozwiązywania różnych trudnych dylematów etycznych. Wymaga opracowywania i ciągłego analizowania kodeksów etyki pielęgniarstwa – zarówno tych przygotowanych dla całego świata przez Międzynarodową Radę Pielęgniarek, jak tych formułowanych w poszczególnych krajach przez Narodowe Towarzystwa Pielęgniarskie.

Współcześnie Międzynarodowa Rada Pielęgniarek jako podstawowe wartości pielęgniarstwa wskazuje: wzmacnianie zdrowia, zapobieganie chorobom, przywracanie zdrowia, łagodzenie cierpienia a jako zasady etycznego postępowania pielęgniarki: zasadę szacunku dla człowieka, czynienie dobra, sprawiedliwości, wierności, prawdomówności. Opracowywane są także nowe koncepcje formułowania pielęgniarstwa zasad etycznych. Za hierarchicznie najwyższą przyjmowana jest w nich zasada troskliwości, a z kolei adwokatury, odpowiedzialności jako rozliczalności oraz współpracy zespołowej.

5.3 Naukowość pielęgniarstwa

Nauka jest pojęciem wieloznacznym. Używamy go np. w znaczeniu: pouczenia, dawania wskazówek, wyciągania z czegoś nauki, uczenia się lub uczenia kogoś, lekcji, edukacji, pobierania nauki, zasobu wiadomości itp.

Pojęcie nauki, które nas interesuje, to ogół społecznie wypracowanej, należyście uzasadnionej, a także sprawdzonej i uporządkowanej wiedzy ludzkiej, przybliżającej człowieka do prawdziwego poznania ważnych dziedzin rzeczywistości.

Nauki – ze względu na zagadnienia, którymi się zajmują i czemu służą – podlegają różnym podziałom, np. na humanistyczne (polityczne, społeczne, prawnicze) i ścisłe (przyrodnicze, matematyczne).

W nauce występują:

- twierdzenia o faktach (przedmioty, zdarzenia, procesy),
- porządkowanie i klasyfikacja faktów,
- prawa naukowe, tj. zasady rządzące różnymi procesami,
- teorie naukowe – najogólniej – to systemy twierdzeń logicznie uporządkowanych i powiązanych, występujących w danej nauce oraz spełniających przyjęte w niej kryteria naukowości i poprawności metodologicznej.

Rozwój nauki jest procesem, który wymaga:

- stosowania metod naukowych,